

prof. dr. Ko Colijn

Tot de orde!

Is de wetenschap van nu, over de wijsheid van 'toen', ook de werkelijkheid van morgen? In het artikel 'Verkennen – zeeën van toekomst' uit 2009 deed ik een poging vanuit de Leer der Internationale Betrekkingen een fundament te geven aan het in 2010 te verschijnen rapport 'Houvast voor de Krijgsmacht van 2020', beter bekend als de (Toekomst)verkenningen.¹

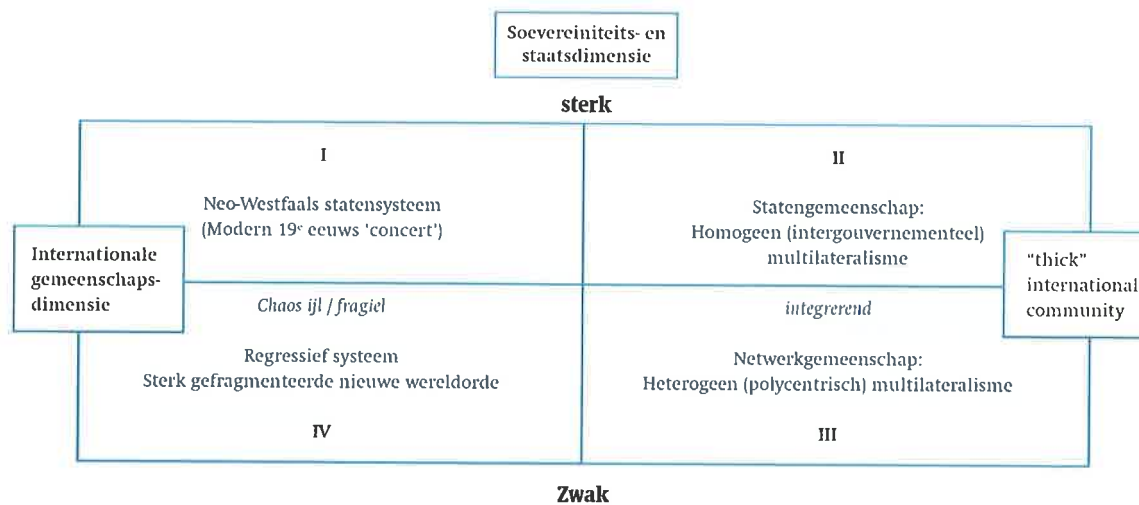
De Leer der Internationale Betrekkingen volgt de wereldpolitiek van grote hoogte; academische hoogte. Ze ziet spelers en spelkenmerken, hun orde of chaos, evolutie of crisis, poogt ze te verklaren, en groepeerde de bevindingen in patronen. Leuk voor de ivoren toren der wetenschap maar idealiter ook bruikbaar voor realistische scenario's. Wat kunnen we zes jaar later zeggen over de houdbaarheid van de verkenningen uit 2009? En misschien zelfs de houdbaarheid van de voorspellingen?

De eerste stelling ervan was dat er nog altijd een anarchisch statensysteem bestond. De tweede stelling was dat het systeem niet radicaal verandert, maar wel snel evolueert: naast staten mengen zich ook andere actoren in het spel (denk aan Al Qaida of andere spelers uit de global civil society) en daarnaast ontwikkelen zich de licentie-eisen voor spelers. Vooral staten zijn na 2000 niet langer als enige 'speelgerechtigd'. Was het van oudsher al voldoende als staten elkaars soevereiniteit erkennen, en was niet-inmenging in elkaars interne aangelegenheden een plechtige voorziening die een zekere stabiliteit (geen rechtvaardigheid) garandeerde, nieuwe doctrines zoals de *responsibility to protect* verbinden daaraan de kwaliteitseis dat heersers zich fatsoenlijk gedragen en eigen onderdanen bescherming en rechten bieden. Het systeem evolueert ook anderszins: het 'dunne' statensysteem 'verdikte' zich door mondiale

processen als democratisering en de erkenning van universele mensenrechten en instituties tot iets dat we aanduiden als een internationale gemeenschap. De derde stelling luidde dat weliswaar niet op systeemniveau, maar op het lagere ordeniveau transitie plaatsvindt. Immers, niet het anarchische karakter van het systeem zelf verandert, maar de machtsverdeling binnen dat systeem. Van een bipolaire (tot 1990) via een unipolaire (de navolgende 10-20 jaar) orde beweegt de wereld zich nu naar een neo-multipolaire orde. Dat veroorzaakt geen conflict-loze herschikking van macht. De opkomst van China en andere BRICS-landen zorgt voor deze transitie-conflicten.

Deze analyse leidde tot een schema van vier (2x2) toekomstscenario's, hiernaast afgebeeld. Een homogene door staten gedomineerde wereld of een wereld die door heterogene spelers wordt gekarakteriseerd, kan worden afgezet tegen een fragiele versus hechte internationale gemeenschap. Het schema hieronder - gebaseerd op deze twee hoofdvariabelen: statelijkheid en systeemcohesie - vormde de basis voor de vier voorstelbare 'werelden' uit de Toekomstverkenningen.

De conclusie uit 'Verkennen – zeeën van Toekomst' was dat we, in dit tijdsgewricht grotendeels vertrekkend uit scenario II, geen enkele 'toekomst' kunnen uitsluiten. Onzekerheid troef. Maar de conclusie signaleerde ook dat er twee tegengestelde onderstromen waren: de beweging naar links in de

Schematische voorstelling van vier voorstelbare 'werelden'. Afkomstig uit het oorspronkelijke artikel uit 2009.

bovenste helft van het schema (van multilateraliteit naar neo-multipolariteit) wordt gecompenseerd door de beweging naar rechts in de onderste helft van het schema (verdikking van de internationale gemeenschap). Een sluipende, maar op een Westfaalse tijdschaal spectaculaire verandering, schreven we toen. Dé vraag is of de internationale politiek deze systeemtorsie kan opvangen en of ze het schema niet zodanig onder druk zet dat het niet langer het goede kader blijft om de toekomst te monitoren. Het is anno nu de moeite waard de houdbaarheid van deze beweringen te analyseren en eventueel te corrigeren.

Een eerste vraag is of het schema, gebaseerd op de twee hoofdvariabelen (welke actoren doen er toe? hoe hecht is de gemeenschap?), een goed uitgangspunt blijft. Mijn antwoord is ja. Hoewel de ontwikkelingen in wereldpolitiek volatiel zijn, en bepaalde gebeurtenissen in Europa tot een 'trendbreuk' in het veiligheidsdebat leidden, zijn deze ontwikkelingen naar mijn mening nog steeds in het kader van 2009 inpasbaar. Het is waar: de Arabische lente en haar ongelukkige gevolgen, het Russische revanchisme, de Chinese expansie in de Chinese Zee zijn de zichtbare en dominante bronnen van een groeiend onveiligheidsgevoel. Als dat al een maatstaf is voor een drastisch andere

kijk op de wereld, mogen we niet vergeten dat 'onze' kijk sterk beïnvloed kan zijn doordat twee van de drie genoemde bronnen zich aan de rand van Europa roeren, Europa zelf grote moeite heeft zich als machtspool in het neo-multipolaire spel te kwalificeren, en de vanzelfsprekende dominantie van de anglosfeer in de *global governance* slinkt. Maar geldt dat ook voor niet-Europeanen? 'Where you stand, depends on where you sit', relativeerde Robert Jervis al eens² en het is niet zo dat een wereldwijde herschikking van macht (weeën van opkomende grootmachten dan wel revisionistische stuipertrekkingen van tanende) het kader veranderen. Waarschijnlijker is dat we 'slechts' getuige zijn van de machtsoscillaties die inherent zijn aan multipolarisering. Dat betekent geenszins dat ze Europa, dat zich op een wel heel onfortuinlijke breuklijn bevindt, niet bedreigen. Een geval van *wrong time wrong place*. Maar simpele constatering dat het anno 2015 louter 'weer om machtspolitiek gaat', dat 'geopolitiek terug is' en dat er sprake zou zijn van paradigmawisseling zijn misleidend. Macht en geopolitiek zijn nooit weggeweest; het woord 'terug' suggereert een historische regressie die onhoudbaar is.

Over de paradigmawisseling valt nog te discussiëren indien het Grote Kader zelf zou sneuvelen.

IN VERBODINGEN

Downloaded from ascelibrary.org by University of California, San Diego on 06/01/15. Copyright ASCE, For All Rights Reserved, No part of this document may be reproduced without written permission from ASCE.

Verkennen Zeeën van toekomst

<http://www.wiley.com>

Die Ergebnisse zeigen, dass die meisten der befragten Studierenden die Nutzung von sozialen Medien als wichtig für ihre berufliche Entwicklung betrachten. Dies ist ein wichtiger Hinweis für die Hochschulen, die ihre Curricula und Lehrpläne entsprechend anpassen sollten, um die Studierenden auf die Anforderungen der Arbeitswelt vorzubereiten.

the growth of the firm, the firm's size and the performance of the firm. The growth of the firm is measured by the change in the firm's sales revenue and the firm's size is measured by the firm's sales revenue. The performance of the firm is measured by the firm's profit margin. The firm's sales revenue is measured by the firm's sales revenue in the current year and the firm's sales revenue in the previous year. The firm's profit margin is measured by the firm's profit margin in the current year and the firm's profit margin in the previous year. The firm's sales revenue is measured by the firm's sales revenue in the current year and the firm's sales revenue in the previous year. The firm's profit margin is measured by the firm's profit margin in the current year and the firm's profit margin in the previous year.

10. *What is the most important thing you have learned from this experience?*
 The most important thing I have learned is that I am capable of doing things I never thought I could do. I have learned to be more confident in myself and to take on challenges that I once avoided. I have also learned the value of teamwork and the importance of communication.

The word *Opportunity*

Copyright © 2006 John Wiley & Sons, Inc. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, scanning, or otherwise, without prior written permission from John Wiley & Sons, Inc.

the first 10 years of life, and the second group of children, who were born in the 1950s and 1960s, were exposed to a higher level of radiation. The researchers found that the children in the first group had a higher risk of developing leukemia than the children in the second group. The researchers also found that the children in the first group had a higher risk of developing thyroid cancer than the children in the second group. The researchers concluded that the children in the first group were exposed to a higher level of radiation than the children in the second group, and that this exposure was the cause of the increased risk of developing leukemia and thyroid cancer.

But having left behind the old, somewhat large music of the 1970s, he is now embracing the new, and with passion, says he is at a "critical moment" in publishing, where "everything will" one day "be computerized" and the Internet will be the "new music business."

[illegible]

She was diagnosed with a breast lump
and weeks later she discovered
she had a new tumor.

[illegible]

[\[Link\] - 1.2.2009\]](#)

the first time that a woman has been elected to the office of president of the American Psychological Association, the largest professional organization of psychologists in the United States. Dr. Doherty is a licensed clinical psychologist and teaches in the Department of Psychology at the University of Colorado at Boulder. She is also a past president of the American Psychological Association and the American Association of University Women.

Daarvan zou bijvoorbeeld sprake zijn in geval van fundamentele veranderingen, zoals een vervanging van het anarchische door een hiërarchisch statensysteem, of een totale *breakdown* van het statensysteem. Van het eerste is zeker geen sprake; er is geen enkel perspectief op de bereidheid tot, of de aanvaarding van, enige statelijke soevereiniteitsoverdracht aan een hogere autoriteit. Van het tweede (*breakdown*) zou sprake zijn als zich naast staten ook *non state actors* (nsa's) ontwikkelen die de wil en de capaciteit hebben om de meest fundamentele spelregels te verwerpen.

Machtige ngo's zijn er genoeg, transnationale marktactoren zijn talloos, hun invloed op de wereldpolitiek is onmiskenbaar, maar de Amnesty Internationals, Googles en Apples zijn krachten die binnen de bestaande orde opereren. Geldt dat ook voor 'non-state actors' als Al Qaida en Islamitische Staat? Het klinkt misschien vreemd maar Al Qaida strijdt weliswaar tegen het Westen, doch heeft geen systeemambities en bevindt zich in die zin nog in de bestaande arena. Islamitische Staat onderscheidt zich door geen staat maar een kalifaat na te streven. Maar hoe abject wij die entiteit ook vinden, de interne functionaliteit is die van een staat. Zijn externe functionaliteit biedt een ander verhaal. Betoogd zou kunnen worden dat de IS-wereld niet 'plat' maar hiërarchisch is omdat het de superioriteit van het goddelijke poneert. Daaruit is een ideologische missie geconstrueerd die het legitieme

gezag en zelfs het bestaansrecht van seculiere (rechts-) staten verwerpt. In zekere zin voert IS dus niet alleen een horizontale, maar ook een verticale oorlog: een systeemuitdaging.

Een bredere analyse biedt Henry Kissinger.³ Ook hij komt tot de diagnose dat de huidige wereld niet slechts kampt met een machtspolitieke herschikking (waaruit na onrust altijd weer een nieuw evenwicht resulteert) maar bovendien worstelt met een dieper conflict tussen 'different realities'. Zijn ongerustheid stoelt op meer dan een inschatting van de sinistere IS-agenda. Globalisering heeft goede maar ook negatieve systeemeffecten in de hand gewerkt, en de laatste stellen het zelfregulerende vermogen van de wereldpolitiek danig op de proef. De post-Westfaalse natiestaten, hoe competitief onderling ook, waren er uit welbegrepen eigenbelang in geslaagd te emanciperen tot een systeem dat een zekere stabiliteit en continuïteit verzekerde. In zoverre was er sprake van een erkend gedeeld belang.

Hoewel de datatrends niet alarmerend zijn, valt niet te ontkennen dat de veiligheidsperceptie onmiskenbaar ongunstiger is dan in 2009. Dat is reden om het hoofd koel te houden en het 'Jervis'-effect (zie boven) te verdisconteren. Het houdt evenmin in dat de perceptie het kader zelf ontwricht. En ter geruststelling: de ontwikkelingen zijn niet louter negatief. Er zijn naast *forces of bad* ook

'Zeeën van toekomst'. Foto uit het artikel uit 2009: LPD Zr.Ms. Johan de Witt met landingsvaartuigen.

forces of good (Hedley Bull⁷), zoals de aanzienlijke vervlechting en wederzijdse afhankelijkheid op regionaal vlak, de bloei van virtuele mondiale gemeenschappen die dankzij opleiding, mobiliteit en ICT en interactie op andere wijze langs de culturele en sociaaleconomische ladder het kader van louter competitieve natiestaten ontstegen zijn. Deze gemeenschappen kunnen het compenserende cement leveren dat een uiteenvallend multilateraal statensysteem steeds meer ontbeert. Ook politiek-economisch gezien is het beeld van een aangevreten multilateraal statensysteem niet dat van een stervend systeem. De financieel-economische vervlechting is ongekend groot. Het beeld van scherpe conflicten en de groeiende toepassing van sancties is het paradoxale bewijs daarvan: in een wereld zonder vervlechting zouden zij niet werken. De Russische gevoeligheid voor de olieprijs, de effectiviteit van de sancties tegen Iran op grond van het nucleaire programma, de Chinese zorg over de gevolgen van een Grexit zijn – naast de bitterheid van de tegenstellingen – tegelijkertijd indicatoren van het afhankelijkheidsbewustzijn. Kortom: geo-economie volgt niet dezelfde conflictlogica als geopolitiek.

De *Clingendael Monitor 2015* betoogt dat we geleidelijk, maar stellig, wegdrijven uit de post-1945 wereldorde van het statelijk multilateralisme. Echter, een neo-multipolaire vechtwereld waarin machtspolitiek overheerst is evenmin een uitgemaakte zaak.⁸ In een veiligheidswereld zou dit een verdedigbare voorspelling zijn maar in een gelaagde wereld is dat niet het geval en ligt een gedempte versie voor de hand. Op economisch gebied zou een regiolateralisme het substituut kunnen worden, en op sociaal-cultureel gebied zouden de scheidslijnen weer anders en transversaal kunnen zijn. Daarmee doemt de oude theorie van de *cross-cutting cleavages* op van Lipset en Rokkan – in geïnternationaliseerde versie weliswaar.⁹ Zoals deze politicologen in de zestiger jaren de cohesie van verdeelde samenlevingen op nationaal niveau verklaarden uit maatschappelijke kruisverbanden, zo zou een wereldversie van hun theorie kunnen verklaren waarom de wereld anders is en zelfs hechter dan pakweg 100 jaar geleden. Alleen moet nu juist Europa niet het kind van rezensom worden, maar dat is andere zaak.

1 Colijn, K. 'Verkenningen', in: *Marineblad*, 119 (5), 2009, 18-24.
 2 Jervis, R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton 1976.
 3 Kissinger, H., *World Order - Reflections on the Character of Nations and the Course of History*, London/New York 2014.
 4 Colijn, K., 'Naar een integrale

veiligheidsbenadering' in: *Internationale Spectator*, 69 (3), 2015.
 5 Zeer voorzichtig optimisme in de *Fragile States Index 2015*, zie *Fund for Peace. Foreign Policy*: <http://foreignpolicy.com/2015/06/17/fragilestates-2015-islamic-state-ebolaukraine-russia-ferguson/>

6 Heidelberg Institute for International Conflict Research: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2014.pdf.
 7 Bull, H., *The Anarchical Society*, New York 1977.
 8 *Clingendael Monitor 2015*, Den Haag. Zei: http://www.clingendael.nl/pub/2015/clingendael_monitor_2015.

9 Lipset, S., Rokkan, S., *Party systems and voter alignments*, New York 1967.